

Asia: VN/2401/2026

Ehdotus kansallisiksi mediakasvatuslinjauksiksi

1. Johdanto

Mahdolliset kommentit ja huomiot johdannosta:

Plan International Suomi kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta kansallisiksi mediakasvatuslinjauksiksi. Pidämme tärkeänä, että johdannossa tunnistetaan medialukutaidon merkitys sekä demokratian vahvistamiselle että yhteiskunnan hyvinvoinnille. Nämä tavoitteet muodostavat perustan laadukkaalle, yhdenvertaiselle ja tulevaisuuteen katsovalle mediakasvatukselle.

Plan International on lastenoikeus- ja humanitaarinen järjestö, joka parantaa heikoimmassa asemassa olevien lasten, erityisesti tyttöjen, elämää. Plan tavoittelee oikeudenmukaista maailmaa, jossa kaikkien lasten oikeudet toteutuvat. Poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton Plan työskentelee yli 80 maassa. Suomessa Plan osallistuu mediakasvatuksen kenttään muun muassa luomalla digihyvinvointia ja medialukutaitoa käsitteleviä ilmaisia oppimismateriaaleja nuorten parissa toimivien ammattilaisten käyttöön, sekä järjestämällä vapaa-ajan digiryhmiä Suomeen hiljattain muuttaneille nuorille.

Haluamme tuoda esiin erityisesti tyttöjen oikeuksien näkökulman, joka on Plan International Suomen työn keskiössä. Tytöt ja nuoret naiset kohtaavat muita useammin verkossa häirintää, vihapuhetta, seksuaalista ahdistelua ja muuta digitaalista väkivaltaa, mikä edellyttää sukupuolittuneiden riskien tunnistamista mediakasvatuksen linjauksissa. Olemme lisäksi huolissamme mediaympäristöjen kasvavasta polarisaatiosta ja rasismista.

Medialukutaidon määritelmässä korostetaan mielipiteiden ja tosiasioiden erottamista toisistaan. Katsomme, että tätä on syytä täydentää mis- ja disinformaation tunnistamisella. Yhdymme Yleisradio Oy:n näkemykseen siitä, että pelkkä mielipiteen ja faktan erottaminen ei riitä kuvaamaan nykypäivän informaatioympäristön monimutkaisuutta.

Termi ”tekoälysovellus” on tässä yhteydessä liian laaja ja voi johtaa tulkinnanvaraisuuksiin. Esimerkiksi media-termin selityksessä viitataan todennäköisesti generatiivisen tekoälyn tuottamiin sisältöihin, ei kaikkiin tekoälymalleja hyödyntäviin sovelluksiin. Lisäksi mediasisältöjen määritelmässä tulisi tarkentaa, että tekoälyn luoma sisältö voi olla myös kuva-, video- tai audiomateriaalia, ei ainoastaan viestinvaihtoa sovellusten kanssa.

Yhdymme Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu Xamkin huomioon siitä, että termi ”uudet digitaaliset teknologiat” jää epämääräiseksi. Ehdotamme, että esimerkiksi älypuhelimet ja peliteknologiat nimetään erikseen, jotta ne erottuvat selkeämmin perinteisistä viestintä- ja joukkotiedotusvälineistä.

Kannatamme Vantaan kaupungin huomiota media- ja digikulttuurista taiteen muotona ja itseilmaisun välineenä sekä Turun yliopiston näkemystä eettisen ja toiset huomioon ottavan mediankäytön sisällyttämisestä medialukutaidon määritelmään.

2. Mediakasvatuksen nykytila

Mahdolliset kommentit ja huomiot mediakasvatuksen nykytilasta:

Nykytila-analyysistä puuttuu tarkastelu oppijoiden moninaisuudesta ja erilaisten ryhmien erityistarpeista. Suosittelemme, että osiossa avataan yhdenvertaisuuden esteitä ja huomioidaan selkeämmin se, miten erilaiset lapsiryhmät ja nuoret ovat eriarvoisessa asemassa mediaympäristössä.

Tytöt ja nuoret naiset kohtaavat Suomessa ja kansainvälisesti huomattavasti poikia ja nuoria miehiä enemmän verkkohäirintää, seksuaalissävyytteisiä viestejä, ulkonäköpaineita ja erilaisia sukupuolittuneita normeja digitaalisissa ympäristöissä. Tämän tulisi näkyä nykytilan kuvauksessa, jotta linjausten tavoitteet ja toimenpiteet voivat lähteä liikkeelle realistisesta perustasta.

Maahan muuttaneiden digitaalista osallistumista voivat vaikeuttaa esimerkiksi kielimuuri, rajallinen pääsy laitteisiin tai se, ettei arjessa ole riittävästi tukea digitaalisten taitojen harjoitteluun. Näillä tekijöillä voi olla suora vaikutus ihmisen osallisuuden, hyvinvoinnin ja oppimisen kokemuksiin. Lisäksi mediamaisemassa ilmenevä rasismi ja syrjintä vaikuttavat negatiivisesti hyvinvointiin ja lisäävät vastakkainasetteluita.

Yhdymme Kopiosto ry:n pyyntöön tekijänoikeuskysymyksien lisäämisestä tekoälyyn liittyvään mediakasvatuskeskusteluun.

3. Visio

Mahdolliset kommentit ja huomiot visiosta:

Visiossa nostetaan esiin mediakasvatuksen yhdenvertaisuus sekä mediakasvatuksen merkitys yhteiskunnallisen osallisuuden vahvistamisessa. Näiden näkökulmien käsittely jää kuitenkin puutteelliseksi linjausten muissa osioissa. Korostamme, että yhteiskunnallinen osallisuus ei toteudu yhdenvertaisesti ilman, että sukupuolittuneita eroja mediaympäristössä tunnustetaan ja käsitellään johdonmukaisesti. Tytöille ja nuorille naisille turvallinen digitaalinen ympäristö on edellytys osallisuudelle, ilmaisunvapaudelle ja vaikuttamismahdollisuuksille. Samalla mediakasvatuksessa olisi syytä keskittyä myös muiden polarisaation muotojen tunnistamiseen ja vastakkainasettelujen välttämiseen.

4. Tavoitteet

Mahdolliset kommentit ja huomiot tavoitteista:

Ei lausuttavaa.

5. Toimenpiteet

Mahdolliset kommentit ja huomiot toimenpiteistä:

Plan pitää erittäin myönteisenä sitä, että moninaisuuden huomioiminen on nostettu esiin toimenpideoiossa, erityisesti kohdassa 5.1. Suosittelemme, että moninaisuusnäkökulmaan sisällytetään myös sukupuolen mukaan eriytyvät mediakokemukset ja erityisesti tyttöjen ja nuorten naisten digiturvallisuuden vahvistaminen.

Tähän voisi sisältyä esimerkiksi:

- tyttöjen kokemaan verkkohäirintään ja digitaaliseen väkivaltaan liittyvän koulutuksen vahvistaminen
- medialukutaito-opetuksen kehittäminen siten, että se huomioi sukupuolittuneet ilmiöt
- tyttöjen ja nuorten naisten äänen kuuleminen mediakasvatuksen kehittämistyössä

6. Toimeenpano ja seuranta

Mahdolliset kommentit ja huomiot toimeenpanosta ja seurannasta:

Korostamme, että sukupuolen mukaan eriytetty seuranta on välttämätöntä, jotta mediakasvatuksen vaikuttavuutta voidaan arvioida eri ryhmien näkökulmasta. Ilman sukupuolitietoista seurantaa tyttöjen ja nuorten naisten digiympäristöissä kohtaamat erityiset haasteet jäävät helposti näkymättömiksi.

Valtioneuvoston kanslian tehtävissä vuosittaisen katsauksen tarkastelu kohdistuu Venäjän tuottamaan informaatiovaikuttamiseen. Koska Suomeen kohdistuva informaatiovaikuttaminen on monitahoista ja liittyy useiden valtioiden, organisaatioiden ja ryhmien toimintaan, toivomme, että muotoilua laajennetaan kuvaamaan informaatiovaikuttamista kokonaisuutena esimerkiksi näin: ”Katsauksella on myös pedagoginen tarkoitus opettaa ihmisiä asettamaan Venäjän ja muiden

tahojen uhkanarratiiveja kontekstiinsa sekä selittämään, miksi näemme Venäjältä ja muilta tahoilta harhaanjohtavaa, uhkaavaa tai muuten häiritsevää viestintää”.

7. Liitteet

Mahdolliset kommentit ja huomiot liitteistä:

Ei lausuttavaa.

8. Yleiset kommentit linjausluonnoksesta

Yleiset kommentit kokonaisuudesta:

Linjauksissa käsitellään mediakasvatuksen sosiaalisia ja hyvinvointia edistäviä vaikutuksia, mutta ne jäävät turvallisuusnäkökulman varjoon. Hyvinvointinäkökulmaa olisi syytä vahvistaa myös konkreettisissa toimenpiteissä, koska digitalisaation vaikutukset kytkeytyvät mm. nuorten keskittymisvaikeuksiin, mielenterveyteen ja sosiaalisiin suhteisiin sekä toisaalta myös myönteisiin tunnekokemuksiin ja itseilmaisuuksiin. Tyttöjen hyvinvointi digitaalisissa ympäristöissä rakentuu suoraan heidän oikeuksiensa toteutumisesta, kuten oikeudesta turvallisuuteen ja mielipiteen ilmaisuun, osallistumiseen sekä häirinnältä ja väkivallalta suojautumiseen. Medioissa ilmenevä rasismi ja muu syrjintä vaikuttavat kielteisesti hyvinvointiin ja osallisuuteen. Plan pitää erittäin myönteisenä, että saavutettavuus on nostettu esille linjauksien eri osioissa. Toivomme, että mediakasvatuksessa panostetaan jatkossakin saavutettavuuteen ja esimerkiksi selkokieliin materiaaleihin.

9. Muita mahdollisia terveisiä valmistelijoille

Muita mahdollisia terveisiä:

Plan International Suomi kiittää mahdollisuudesta lausua tästä tärkeästä aiheesta ja korostaa, että tyttöjen oikeuksien huomioiminen mediakasvatuksen rakenteissa ja sisällöissä on keskeistä, jotta kaikki lapset ja nuoret voivat käyttää mediaa turvallisesti, yhdenvertaisesti ja osallisuutta vahvistaen.

Martikainen Senni
Plan International Suomi